

פרנקל לארץ כדי להקים את המפעל, התפרץ צץ בה משבר הקרח המפורסם. בראשו של אחד הפקידים עלתה המחשבה הגאונית להביא ריח את פרנקל להקים בית-חרושת לקרח ו- מחסני-קרח, תמורת הזכות להקים את מפעל הארטיק. פרנקל לא התכונן לזה, אך התקשר בטלפון עם שותפיו בבלגיה. הם הסכימו, צירפו בזאת לבית-החרושת ארטיק את אחד המפעלים הגדולים ביותר בארץ לקרח, שייצר, החל מן החודש הבא, 4000 גושי קרח ליום.

לפני כל פעולה כשנתקבלה הסכמת כל הצדדים, החקרו העניינים במהירות אמריקאית. תוך שמונה חודשים מיום הנחת אבן-

המש במכונה דנית חוישה, מיוחדת במינה, מוגנת על ידי פטנט, שאין שניה לה בעורלם. פרנקל בא בדברים עם בעלי המפעל היבלי, גייס את הסכמתם להקמת מפעל בארץ, שהם לא יהיו שותפים בו, אך יקבלו אחוז מסוים מרווחי הנקיים.

עתה היה צורך לגייס הון. פרנקל מצא אותו בסביבתו הקרובה ביותר — בין סוחרי היהלומים באנטוורפן, שהיו, כמוהו, בני אירופה המזרחית והמרכזית, שריזי תקו-פתי-אימים שהעבירו את הונם מערבה. היחברה החדשה מנתה שמונה שותפים, שיחילקו ביניהם 7000 מניות בנות חמש ל"י כל אחת.

עסקים הלשונות מסוכבות גלגלים

(ראה שער)
גשם שוטף ירד בחוצות תל-אביב. ליד קיוסק צמודה ילדה קטנה, רטובה ואדומת-אף, אך פניה קרנו מאושר. בידה החזיקה משהו עטוף בנייר מכריק, הפץ שרכשה אותו זה עתה תמורת 75 פרוטה, פרי שעתים של הסדרה בבית. היא קלפה את הגיר, הכניסה את המפתק המצופה שוקולדה לפיה. אך תה שעה יכלה לשמש דוגמנית לצייר, לתמונה שהיתה מופיעה בקטלוג תחת הכותרת: "החלום שהתגשם".

אחת המונה היתה מבטאת משהו אופייני. כי במרס 1953 חוללה אותה לבנת-גלידה מצופה שוקולד, המכונה ארטיק, להיות ממתק או מאכל. היא הפכה כמעט סמל לאומי. היא הגיעה כמעט לרמת החדקה הרוסית והקר-הקולח האמריקאית, הסמלים העליונים לשתי השקפות עולם.

מאז חברו משוררים פזמונים לאסקימו ולפאלו, לא ראתה עוד ארץ-ישראל תי נפלות צבורית כזו על מצרך אחד, שהגיעה כמעט לממדים של פולחן. בימים מסוימים אכלו כל גבר, אשה וזקן וילד במדינה במי-מוצע ארטיק אחד ליום. סערות ושברי עגנים צימצמו זמנית פולחן זה, אך לא יכלו ל-בטלו. גם כגשם השוטף ביותר לא שקטו הלשונות המלקקות.

פסיכולוגים וסוציולוגים ימצאו, מן הסתם, הסברים מדויקים לנפילת הפתאומי. יתכן שיסבירו כל אחרי שנות הצנע הקיצוני וחוסר ההיצע של כל דבר ראוי לביקוש. הפך הארטיק סמל-סטטוס, תהליך לסוג פוק של התאמת האסורות. מבחינה זו הפך גם סמל פוליטי — ביטוי לתקוות החדשות שרווחו בציבור בימים הראשונים אחרי הקמת הקואליציה החדשה, כשסוף הצנע נראה בו אופק והמשבר הכלכלי החדש טרם נראה כה מאיים בעיני האיש הפשוט. הארטיק (יחד עם ספר הכיס האנגלי) היו ספק תוצאה של אורה צבורית חדשה, ספק אחד מגורמיה. **300 אלף פעם ביום**, בית-המיקוד שהוליד פולחן חדש זה שוכן בבתי-ים. כמ"ע מעבר להרי החול. באולם גדול מסתובבים שני תופיעים המביאים לעולם. כל אחד ארטיק אחד מדי שניה. מכונת הפלאים, אשר בצידה האחד שופכים לתוכה את ארבעת חומרי הגלם, ובצידה השני יוצא הארטיק המוכן והעסוף, מבלי שיד אדם תגיע בו משך התהליך, מסתובבת 24 שעות ב"י ממה. מפיק 75 אלף יחידות בפרק-זמן זה. בחדשים הקרובים תתווספה עוד שתי מכונות לשתיים הקיימות. אז תעלה התפוקה על 300 אלף ליום. לפי כל הסימנים תהיה שנת 1953 שנתו של ארטיק.

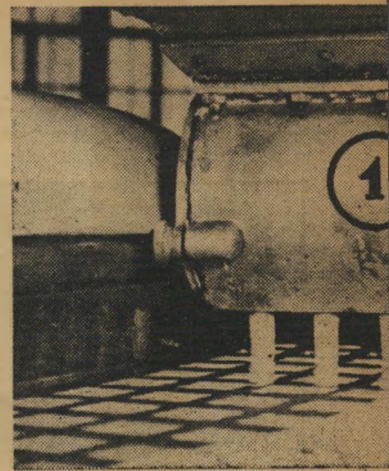
בית-הספר הקשה. לידתו של ארטיק היתה אופיינית לכלכלת ישראל. ליד העריסה עמד ויליאם (זאב) פרנקל, יהודי בן 39, נשוי ואב לשני ילדים. פרנקל גדל בציכוסלובקיה, בן לסיטונאי של יין. הוא עזב את בית הוריו בגיל 17. הפך סוכן נאי רדיו, שרת בצבא הצ'כי, הגיע לדרגת סמל. כשפרצה המלחמה ברח להרים בילה את השנים הקשות עם הפרטיזנים. אחרי המלחמה הפך סיטונאי של סקסטיל, הצליח להעביר את עצמו ואת כספו, שהתרבה בשך נוח האגרכיה של תקופת הביניים, לעיר אנטוורפן בבלגיה, שחר שם ביהלומים, עסק ב"כורסה.

באירופה המערבית של אותם הימים היו יהודים רבים, שהצילו את רכושם מן המזרח. הם ריכזו בידיהם הון ניכר מאד, שהיה מונח באירופה המערבית והמרכזית, ביקש מוצא עשיר-לים. לו ידעה ישראל בשנותיה הראשונות למשוך הון זה אליה, יתכן שהמצב הכלכלי בה היה שונה. אולם הפיקוח הנוקשה, הבריורקטיה המפורזת, קילקלו את התאבון של יהודים אלה, דחו אותם לעבר אמריקה ואוסטרליה.

פרנקל היה יוצא מן הכלל. הוא בא לארץ, ביקש להקים מפעל של תחבורה. הניסיון לא עלה בידיו. אולם — תוך כדי כך גילה תגלית בישראל החמה לא היתה גלידה הי-ראייה למאכל. אמרו לו שהסיבה נעוצה במשטר הסיקוח, שלא נתן חומרי גלם ליצרנים; ואולי גם ביצרנים עצמם, שאיבדו בשנות הסיקוח את תאמת ההתחרות. לפי-כך קל היה תרופות לשתי המחלות גם יחד.

1½ מיליון. הוא דגיש לממשלה תוכנית להקמת מפעל קטן לגלידה. אולם הממשלה ענתה בשלילה, הודיעה שהיא מעוניינת רק במפעל גדול. לזה בדיוק ציפה פרנקל. הוא הגיש תוכנית למפעל גדול, קיבל את תשכמת הממשלה.

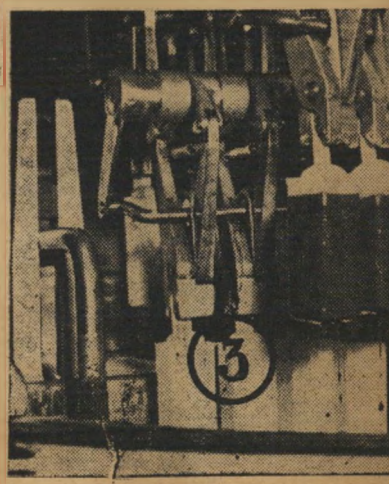
התוכנית היתה קשורה בשם מסוים: ארטיק. זהו שמו של בית-חרושת בלגי, שהש-

מכנת לתוך הפיסום, בשורה 4

המקלות מוכנסים לתוך הארטיק תוך-הענק המסתובב משמש גם למקרר החומר הנוזל לתוכו (תמונה 1) מתקרר ומתקשה תוך כדי סיבוב. כבר מוגזר למחצה כאשר מוכנסים לתוכו המקלות, בהגיען לשלב הכא של העיבוד החומר הוא כבר קשה לגמרי.

מוסכנים בתמיכת השוקולדה

הפינה הופיעו מלבני הארטיק הראשונים ברי-חוב. פרנקל פתח בהסתערות כללית, כבש תוך חודשים מועטים 250 מקומות מכירה ב-30 מקומות ישוב, נוסף על אספקה גדולה לשק"ם הצבאי. היה זה כיסוי של 80% מ"שטח ישראל. עד פסח הוא מקוה להשוות את מפת ארטיק למפת המדינה, להטיס מלבני ארטיק אפילו לחוף אילת, דבר שיעלה לו בהפסד כספי, אך יזכה אותו ברוח של פרסי-טידה.

כדי להגיע להישג זה, היה ארטיק מוכן להשקיע. המפעל סיפק בהשאלה 100 מקורים חשמליים לכל המקומות בארץ. מכונותיו הגיעו בכל יום לישובים המרוחקים ביותר. חיילים בתמרונים קבלו את הארטיק שלהם במיכלי טרמוס מיוחדים. כמעט שנוצר מצב

סכום זה של הון-המניות אינו משקף, כמו-כן, את ההשקעה האמיתית אשר איפשרה את פולחן הארטיק. באפעל מושקעים 300 אלף דולר ו-350 אלף ל"י, נוסף על חומרי הגלם לשנתיים הנמצאים בחוץ-לארץ. בסך הכל עלתה ההשקעה על מיליון וחצי ל"י.

4000 גושי קרח. כדיוק בזמן שחזר

רק עתה הובאו מאה מכונות כאלה לארץ-צות-הברית. ** מלבד פרנקל: יהושע אורטנר, נפתלי ביינופול, משה הגר, מנשה טרייטל, יהודה ורהפס, משה טרטנר, אברהם ניימן. *** ההכונה הראשונה לבדה עלתה 100 אלף דולאר, והפקק לבידוד בכל מכונה, 30 אלף דולאר.